

SPİNOZA'NIN ÖZGÜR İRADE GÖRÜŞÜ ÇERÇEVESİNDE YAPAY ZEKÂDA ÖZGÜR İRADENİN FREE GUY (GERÇEK KAHRAMAN) FİLMİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

THE EVALUATION OF FREE WILL IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE VIA THE MOVIE FREE GUY IN THE FRAMEWORK OF SPINOZA'S FREE WILL VIEW

Nurdanur TAVLAN SOYDAN*

Öz

Nasıl davrandığımızın kontrolünün kendi elimizde olduğu fikri yani eylemlerimizin bize bağlılığı yaşamayı daha değerli bir şey olarak görmemizi sağlayan şeyin bir parçasıdır. Çünkü bu sayede yaşamlarımız gerçekten kendi başarımız ya da başarısızlığımız olabilecektir. Peki gerçekten de eylemlerimizin kontrolü bizde mi? Eylemlerimizden gerçekten sorumlu muyuz? Filozofların özgür irade problemi olarak ifade ettikleri meselenin, yapay zekâ söz konusu olduğunda var olup olmadığı bu çalışmanın temel sorusudur. Bu çalışmada yapay zekâda özgür iradenin varlığı Spinoza'nın özgür irade fikri çerçevesinde incelenmiş ve Free Guy filmi üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre filmin baş karakterinin nasıl eyleyeceğini seçmek noktasında özgür olmadığı bu nedenle de Spinoza'nın özgür irade anlayışına göre yapay zekâda özgür iradenin var olamayacağı iddia edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Özgür İrade, Spinoza, Gerçek Kahraman Filmi

Abstract

The idea of controlling how we can behave, in other words, all of our actions depend on us is a part of something which makes us look upon life as much more valuable. Because in this way the achievements and failures in our lives would be really in our hands. So, are we really in control of our actions? Are we responsible for our actions? The basic question of this study is whether free will exists in artificial intelligence, which is the matter of the philosophers mentioned as the free will problem. In this study, the existence of free will in artificial intelligence is examined in the framework of Spinoza's Ontology of Free Will and evaluated via the movie "Free Guy". According to this evaluation, it is because the main character of the movie is not free to choose how to operate, it is claimed that free will in artificial intelligence does not exist as to Spinoza's Free Will comprehension.

Keywords: Artificial Intelligence, Free Will, Spinoza, Free Guy Movie

Giriş

Akıllı bir fiziksel sistem inşa edilmek istenseydi nereden başlamak gerekirdi? Bu sistemin akıllı olup olmadığına nasıl karar verilebilirdi? Yapay zekâda özgür iradenin varlığından söz edilebilir mi? Yapay zekânın tarihsel süreci incelendiğinde aydınlanma felsefesinde Hobbes ve Leibniz'in düşüncelerinin evrensel yasalarla yol aldığı görüşleri ışığında Alan Turing, 1950 yılında yayınladığı Computing Machinery and Intelligence başlıklı makalesine "Makineler düşünebilir mi?" sorusunu yönelterek başlamıştır. Düşünce üzerine yoğunlaşan Turing, düşünmenin bir tür hesaplama olduğunu savunarak makinenin akıllı olup

* Öğr. Gör. Dr. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Bozdoğan Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, AYDIN. e-posta: nurdanur.tavlan@adu.edu.tr , ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-4320-2257>

olmadığına karar vermek için Taklit Oyunu [*imitation game*] olarak isimlendirdiği ve Turing Testi olarak kullanılan bir testi önermiştir. Bir kadın, bir erkek ve bir sorgucudan oluşan bu taklit oyununda A ve B olarak isimlendirilen oyuncular kendilerinin kadın oldukları konusunda sorgucuyu ikna etmeye çalışmaktadır. Erkek oyuncunun yerine bir makina geçseydi, zaman kısıtlaması olmadan, sorgucuyu bir insan gibi ikna edebilir miydi ihtimalinin varlığını kanıtlamaya çalışmıştır. Turing, eğer makinenin kendisini bir insanmış gibi ortaya koyup karşı tarafı ikna etmesi durumunda makinenin düşünebilen bir makine olmadığında ısrar edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir (Turing, 1950: 433).

Yapay zekânın kavramsal olarak ilk kez kullanıldığı yer ise Dartmouth Kolejinin New Hampshire’da 1956 yılında düzenlediği on kişilik bir grup tarafından oluşturulan iki aylık bir yaz okulu projesidir ve proje yapay zekânın ABD’deki kuruluşu olarak ifade edilmektedir. Makinelerin dilin kullanılması, soyutlamalar yapmaları, kavram oluşturmaları, sadece insanlara ait olduğu düşünülen sorunları çözmeleri ve kendilerini geliştirmelerinin nasıl gerçekleştirilebileceğini araştırmak üzere oluşturulan projede Shannon, Minsky, Rochester ve McCarty öncülüğünde otomatik bilgisayar, bir bilgisayar bir dili kullanmak için nasıl programlanabilir, nöron ağları, bir hesaplamanın büyüklüğü teorisi, kişisel gelişim, soyutlamalar ve yaratıcılık olmak üzere yapay zekâ probleminin bazı yönleri ele alınmıştır (McCarty, Minsky, Rochester ve Shannon, 1955: 2)

Yapay zekâ, bilgisayar, algı, akıl yürütme, öğrenme, dil, eylem, etkileşim, bilinç, insanlık, yaşam vb. hakkında çok temel soruları gündeme getirmesi bakımından mühendislik konuları arasında belki de benzersiz olması nedeniyle filozoflar tarafından da incelenen bir konudur (Müller, 2012: 67). Bir bilgisayarın uygun şekilde programlanmasıyla düşünme, hissetme ve anlama eylemlerini gerçekleştirebilecek durumda olup olmayacağı yapay zekâ, akıllı makineler yaratma disiplini hakkındaki temel felsefi sorun olarak tartışılmaktadır.

İrade bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücüdür (sozluk.gov.tr). Özgür irade ise insanların önceki nedenlerle veya ilahi müdahaleyle belirlenmeyen seçimler yapma özgürlüğü olarak ifade edilmektedir. Özgür irade üzerine yapılan araştırmalar çoğunlukla insanlarla ilgilidir. Bunun nedeni, seçme ve sonrasında bu seçime göre hareket etme özgürlüğünü deneyimlemenin çok özel ve benzersiz bir doğaya sahip olmasıdır (Krausova ve Hazan, 2013: 98).

Doğan (2021) çalışmasında fiziksel ve fiziksel olmayan teorik yaklaşımlar çerçevesinde yapay zekâda özgür iradenin varlığına ilişkin temel tezleri ortaya koyarak bilişsel ve ontolojik özgürlük ayrımı üzerinden yapay özgür iradeye alternatif bir bakış açısı geliştirerek yapay zekâ sistemlerinde bilişsel seviyede özgürlüğün mümkün olabileceğini fakat ontolojik açıdan özne olarak yapay zekâdan söz edilemeyeceğini iddia etmektedir. Gültekin ve Çelebi (2021), yapay zekâ ontolojileri ile Spinoza'nın ontolojisinin karakteristiğinin paralellik gösterdiğini vurgulayarak, yapay zekânın da tıpkı insan gibi kendisine verilen yasanın dışına çıkamayacağını yani algoritmasının dışına çıkamayacağını, dolayısıyla yapay zekâda özgür iradeden söz edilemeyeceğini ifade etmektedir. Zambak (2018) özgür irade problemine yönelik bağdaşırcılık/uyumculuk [*compatibilism*] yaklaşımı temelinde yapay zekânın özgür kararlar alabilecek bir yapıya sahip olabileceğini savunmaktadır. Çevik (2017) ise yapay zekâ robotlarının günün birinde özgür iradeye sahip olup Tanrı'ya inanmalarının mümkün olup olmayacağına yönelik yaptığı çalışmada, yapay zekâyâ sahip olan robotların bir insan gibi davranış sergileyemeyeceği, "kişi" olma koşullarını sağlayamayacağı için de özgür irade kullanamayacakları yönünde gerekçeler sunmuştur. Çalışmaya göre gelişme ve evrilme süreçleri aynı olsa da insan ve robot arasındaki en önemli farklılık ontolojik farklılıktır.

Bu çalışmada yapay zekâ ve özgür irade kavramları açıklandıktan sonra yapay zekâda özgür iradenin varlığı Spinoza'nın özgür irade görüşü çerçevesinde *Free Guy* filmi üzerinden değerlendirilmiştir.

1. Yapay Zekâ Nedir?

1769 yılında Leibniz'in aritmetik işlemleri gerçekleştirmek için icat ettiği makineden yola çıkarak insan zihni ile yapılabilecek bu işlemleri makine vasıtasıyla yapılabildiğine göre düşünme ve muhakeme etmeyi de makinelere yaptırabileceğini düşünmüştür. Bunun için uygun dilin gelişimi ise İngiliz matematikçi George Boole sayesinde gerçekleştirilmiş ve doğru-yanlış gibi kavramlar 1-0 rakamları ile gösterilebilir hale gelmiştir. Kurt Gödel ise matematikteki tüm ispatların belli bir yöntem ile elde edilemeyeceğini, bazı gerçeklerin asla matematik sistemiyle kanıtlanamayacağını ortaya koymuştur. Bu çalışmanın etkisiyle Alan Turing, Turing makinesini tanımlamıştır. 1956 yılında ise Dartmouth kolejinin yaz okulu projesiyle yapay zekâ üzerine çalışmaların önemli bir adımı olmuştur.

McCarty (2007: 3) yapay zekâ nedir sorusunu akıllı makineler ve özellikle akıllı bilgisayar programları yapma bilimi ve mühendisliği şeklinde cevaplarırken yapay zekâyı insan zekâsını anlamak için bilgisayarları kullanma görevine benzetir fakat yapay zekânın kendisini

biyolojik olarak gözlemlenebilir yöntemlerle sınırlaması gerekmediğini de ifade eder. Yapay zekâ, zekice olsun veya olmasın doğal sistemlerin yapabildiği her bilişsel etkinliği (gerekirse bedenleri olan) yapay sistemlere daha da yüksek başarımlar düzeylerinde nasıl yaptırılabilirliğini inceleyen bilim dalıdır (Say, 2018: 83).

Simon ve Newell (1958: 7) 1958 yılında yayımladıkları çalışmalarında o döneme kadarki gelişmeler ışığında gelecek on yıl için bazı öngörülerde bulunmuşlardır. Bu öngörüler dijital bir bilgisayarın dünyanın en usta satranç oyuncusunu yeneceği, insanlarca kanıtlanamayan bir matematik problemini kanıtlayacağı, estetik değeri olan besteler yapacağı ve insana dair psikoloji kuramlarının bilgisayar programı formunu alması ile bilgisayarların akıllı hale getirilirken insan aklının nasıl çalıştığının aydınlatılacağı şeklinde sıralanmıştır. IBM'in *Deep Blue* isimli yapay zekâ robotunun satranç şampiyonu Gary Kasparov'u, Google'ın *Alfa Go* isimli yapay zekâ robotunun *Go* şampiyonu Lee Sedol'ü yendiği, yapay zekâlar aracılığıyla klasik müzik bestesi yapılabildiği düşünüldüğünde yapay zekânın gelişimine yönelik öngörülerde haklı çıktığı şüphesizdir.

2. Spinoza'nın Özgür İrade Kavramına Bakışı

Özgür irade genel olarak kişinin ahlaki olarak sorumlu olabileceği kararlar verme gücü veya yeteneği olarak ifade edilir. Eylemlerimizin ne kadarından sorumluyuz? Gerçekten de eylemlerimizde özgür müyüz? Soruları felsefede özgür irade probleminin temelinde yer almaktadır.

Özgür irade probleminin tutarlı bir çözümünün önündeki en büyük engel olarak kabul edilebilecek ve özgür iradenin var olmayacağı yönünde iki temel argüman vardır. Bu argümanlar şöyledir (Doyle, 2016: 27):

- 1- Eğer determinizm söz konusuysa özgür iradeden söz edilemez. Bunu Determinizm itirazı [*determinism objection*] olarak ifade ederiz.
- 2- Eylemlerimiz doğrudan bir tesadüften kaynaklanıyorsa, belirsizlik ve gerçek şans varsa bunlar sadece rastgeledir ve dolayısıyla eylemlerimizden sorumlu tutulamayız. Bunu rastgelelik itirazı [*randomness objection*] olarak ifade ederiz.

Dolayısıyla bir kararın özgür olabilmesinin koşulu önceden belirlenemez olması ve rastgele olmaması gerektiği yani ben yaptım ve hiçbir şey bana bunu yaptırmadı şeklinde söylenebilir (Balaguer, 2014: 75).

Determinizmin özgür iradenin önündeki engel olarak görülmesinin nedeni dünyanın neden-sonuç ilişkileriyle işlemekte olduğu ve insanın böyle bir dünyanın içine doğmuş olması dolayısıyla da bu işleyişi değiştiremeyeceği, evrenin üzerinde işleyen doğa yasaları ve

sınırlayıcı koşullar düşünüldüğünde yalnızca tek bir tarihin olanaklı olduğu ve aslında olan şeyin olabilecek tek şey olduğu görüşüdür (Mawson, 2011: 115).

Özgür irade problemi çerçevesinde özgür iradenin var olup olmadığına ilişkin teoriler incelendiğinde bağdaşıcılık [*compatibilism*] ve bağdaşmazcılık [*incompatibilism*] olmak üzere iki önemli teori üzerinde durulmaktadır. Bağdaşmazcı teoriler determinizm ve özgür iradenin birbiri ile uyuşmayacağını savunmaktadır. Hem liberteryenizm hem de katı determinizm, davranışımız arka plandaki nedenlerle belirleniyorsa özgür iradenin bir yanılısına olacağını savunduğu için bağdaşmazlıkçı görüşler olarak ifade edilir. Liberteryenizme göre determinizm kabul edilmeyerek özgür iradenin kabulü söz konusu iken katı determinizme göre ise özgür irade reddedilerek determinizm kabul edilmektedir (Harris, 2012: 20).

Bağdaşıcılık teorisine göre ise özgür irade ile determinizm arasında uyumsuzluk yoktur. Dolayısıyla doğa yasaları ve geçmiş olaylar söz konusu olduğunda bir eylemin hem özgür hem de belirlenmiş olduğu noktasında bir çelişki bulunmamaktadır (Doyle, 2016: 157). Klasik bağdaşıcı olarak kabul edilen Hobbes'a göre (2007: 115) özgür irade ile kişinin özgürlüğü kastedilmektedir; irade, isteğin ya da eğilimin özgürlüğü değildir. Kişi özgür ise yapmak istediği, arzu ettiği veya eğiliminde olduğu şeyi yaparken bir engelle karşılaşamaz.

Bir varlığın eylemlerindeki ilk, tek ve belirleyici nedenin kendisi olması anlamına gelen özgür irade kavramını Balanuye (2012: 128) şöyle tarif etmektedir:

Eğer A varlığı B eyleminde bulunduğunda, B eyleminin gerçekleşmesinde A'yı şöyle ya da böyle etkileyerek onu yönlendiren hiçbir neden olmadığını, A'nın istemesinin eylemin başlatıcı, yegâne ve yeterli nedeni olduğunu söylüyorsak A özgür iradeyle eylıyor demektir. Ancak, üstteki açıklamada eğik yazdığımız "olmadığı" sözcüğünü dikkatle düşünürseniz, A'ya B eyleminde bulunmayı isteten, onu buna yönlendiren birden fazla nedenin olmadığını değil, olası bu nedenleri gösteremediğimizi söylemek istediğimizi fark edersiniz. Öteki türlü, A'nın kendi eylemlerinin tek nedeni olduğunu göstermemiz gerek ki, bu olanaksızdır. Bunu gösteremediğimiz için çoğu zaman özgür iradenin bir varsayım olduğunu kabul etmek durumunda kalırız...

Spinoza'nın özgürlük üzerine *Ethica*'da yazdığı fikirleri incelendiğinde ruh ve akıl üzerinden ele alınan özgürlüğü, nedensellik bakış açısıyla incelediği görülmektedir.

Önce bizde hatırası olmadan Ruhun emriyle hiçbir şey yapamayız. Diyelim ki, biz bir şeyi hatırlamıyorsak onun için bir kelime bile söyleyemeyiz. Öte yandan bir şeyin hatırlanması ya da unutulması hiçbir zaman Ruhun hür iradesine bağlı değildir, o halde zannedilir ki Ruhun elinde olan yalnız onun emrine göre, bize hatırlattığı şeyi söylemek ya da susmaktan ibarettir. Bununla birlikte rüyada konuştuğumuzu gördüğümüz zaman yalnız Ruhun emriyle konuştuğumuzu zannederiz, halbuki konuşmuyoruz ve eğer konuşuyorsak, bu yalnızca Bedenin kendiliğinden bir hareketiyledir; nitekim insanlardan bazı şeyleri sakladığımızı da rüyada görürüz, bu da uyanırken bildiğimizi söylememizi sağlayan aynı Ruh emriyledir...

Ruhun hür bir emriyle söylediklerini veya sustuklarını ya da herhangi bir hareket (*action*) yaptıklarını zanneden kimseler gözleri açık rüya görmektedirler (Spinoza, 2011: 135).

Spinoza açısından özgürlük, Doğa/Tanrı'yı kavramakla bir ve aynı anlama gelmektedir. Dolayısıyla eylemlerimizde kendimizi o eylemlerin mutlak patronu olarak kabul etmek yanılmasından kurtarıp eylemlerimiz üzerinde etkileri bulunan duyguları kavradığımızda bu etkilerin üzerimizdeki gücü azalmaktadır. Tıpkı yanınızda siz görmeden balon patlatıldığında verdiğiniz tepki ile ikinci, üçüncü seferki patlamalarda vereceğiniz tepkinin şiddeti arasındaki farka benzemektedir. Spinoza, sonsuz karşılaşmalar ve etkileşimler evreninde insan *modus*larını sürekli olarak etkileyen duygularla, bu duygulanışlara yol açtığı düşünülen karşılaşmaların gerçekçi ve eksiksiz bir analizini yapar. Hassas bir duygu yayıcı ya da duygu alıcı olarak ifade edilen beden bu özelliği sebebiyle tüm karşılaşmalarda hem etkiler yayar hem de diğer bedenlerden yayılan etkilere maruz kalır (Balanuye, 2016: 73).

3. *Free Guy* Filmi Üzerinden Yapay Zekâda Özgür İradenin Değerlendirilmesi

Free Guy filmi *Free City* (*Özgür Şehir*) isimli bir oyun içinde figüran olan Guy karakterinin uyanışını ve beraberinde getirdiği değişimi konu almaktadır. Guy, bir bankacıdır ve her gün kendisi için yazılan kodun gerektirdiği şekilde, aynı saatte aynı görevi yerine getirmektedir. Filmde ilk dikkati çeken nokta oyunda yer alan ve oyuncu olmayan karakterler [*NPC-none-player character*] olarak ifade edilen karakterlerin bir isme sahip olmamalarıdır. Örneğin başrol karakteri için Guy ismi kullanılırken, diğer karakterlere örneğin en yakın arkadaşına “Buddy”, kahvecide çalışana “kahve satan kız”, soyguncunun kız arkadaşına da “sarışın bomba” gibi genel isimler verilmiştir. Oyuncu olmayan karakterler arka plandaki insanlardır ve oyunu gerçek insanlar için daha akıcı hale getirmek için geliştirilmişlerdir. Filmde gerçek oyuncularını oyuncu olmayan karakterlerden (OOK) ayıran özellik ise gözlük takmalarıdır ve gözlük takanlar, OOK'ler tarafından kahraman şeklinde ifade eder ve onlarla konuşamazlar.

Guy, arkadaşı Buddy ile arasında geçen bir konuşma sırasında ilk defa kodlamasında yer almayan bir cümle kurar. Bu cümleyi kurmasına neden olan şey ise yolda karşılaştığı ve âşık olduğu kadındır. Guy “*Özgür Şehir*'de istediğim her şeye sahibim. Bir şey dışında. Hayatımda bir kadın yok. Belki de kaderimde yoktur” dedikten sonra oyundaki ismi “*Molotov Girl*” olan Millie ile karşılaşır. Oyun tasarımcısı olan Millie her OOK'nin söyleyeceği sözü önceden bilmektedir. Yürürken Maria Carey'nin şarkısını mırıldandığında Guy'dan “Gününüz güzel olmasın...” sözlerini duymayı beklerken “Bu şarkıya bayılırım” cümlesini duyduğunda şaşırır. Çünkü bu cümle Guy'ın kodlamasında yer almaz ve Guy beklenmedik bir davranış

sergilemiştir. Filmin bu sahnesi Truman Show, Matrix filmlerinde de olduğu gibi karakterleri harekete geçiren itici bir güç olarak kadın karakterini ön plana çıkarmaktadır. İşte bu eylemden sonra Guy, bir gözlük sahibi olarak Millie ile iletişime geçmeye karar vermiştir. Balanuye'nin (2016) de ifade ettiği gibi duygulanışlara yol açtığı düşünülen karşılaşmalarda bedenin duygu alıcı ya da yayıcı gibi hareket etmesiyle hem etkiler yayar hem de etkilere maruz kalınır. Tıpkı Guy ve Millie'nin karşılaşmalarında olduğu gibi.

Her gün aynı eylemi gerçekleştirmekten sıkılan, farklılaşmak isteyen Guy, ilk karşılaşmanın da etkisiyle, bankayı soyguna gelen karakteri etkisiz hale getirerek gözlüğüne el koyar. Guy karakterinin uyanışı ve içinde bulunduğu dünyadan farklı bir dünyanın varlığını kavrayışı bu gözlüğü takmasıyla gerçekleşir. Filmin bu kısmı Platon'un mağara alegorisine benzemektedir. Platon'un *Devlet* kitabında mağara benzetmesi şöyledir: Ayaklarından ve boynundan zincire vurulmuş insanlar bir mağaradadır ve kafalarını sağa ve sola çevirememektedir. Buldukları mağaranın kendisi kadar geniş bir girişi vardır. Çocukluktan itibaren o mağarada yaşamak zorunda olan ve burunlarının ucundan başka bir yeri göremeyen insanlar çok uzaklardan ve arkalarından gelen ateşin ışığı ile yansıyan gölgeleri görebilmektedir. Dolayısıyla gerçek nesnelere değil onların gölgelerini görebilmektedirler. Ancak ayakları ve boyunlarındaki zincirlerinden kurtulan insanlar gerçek nesnelere görebilecektir. Kitapta ilgili kısım aşağıdaki gibi aktarılmıştır:

Şimdi düşün: Bu adamların zincirlerini çözer, bilgisizliklerine son verirken, her şeyi olduğu gibi görürlerse ne yaparlar? Mahpuslardan birini kurtaralım; zorla ayağa kaldıralım, başını çevirelim, yürütelim onu; gözlerini ışığa kaldırsın. Bütün bu hareketler ona acı verecektir. Gölgeyi gördüğü nesnelere gözü kamaşarak bakacak. Ona demin gördüğün şeyler sadece boş gölgelerdi, şimdiyse gerçeğe daha yakınsın, gerçek nesnelere daha çevriksin, daha doğru görüyorsun, dersek; önünden geçen her şeyi birer birer ona gösterir bunların ne olduğunu sorarsak ne der? Şaşakalmaz mı? (Platon, 1999: 232).

Platon'un mağara benzetmesindeki gibi filmdeki Guy karakteri de gözlüğü taktığında gerçek oyuncuların gördüğü farklı bir dünyanın varlığına şahit olmuştur. Bu yeni dünyaya adapte süreci tıpkı zincirlerinden kurtulan kişinin ışığa baktığındaki gibi bazı zorlu deneyimlere sahne olmuştur.

Guy'ın gözlük takmasıyla beraber uyanışı aslında onun bir oyunun içindeki arka plan karakteri olduğu bilgisine ulaştırmamıştır. Gözlük sayesinde âşık olduğu kadın Molotov Girl (Millie) ile iletişim kurmayı başarmıştır. Bu noktadan sonra Guy'ın davranışlarında özgür iradenin etkili olup olmadığı noktası değerlendirilebilecektir. Guy ve Molotov Girl arasında geçen bir konuşma şöyledir:

Molotov Girl (Millie) : *Bir şey elde etmek istiyorsan yüksek seviyede olmalısın. Oyunda birini öldürebilirsin, banka soyabilirsin.*

Guy: *Ama insanlara zarar vermek istemiyorum.*

Molotov Girl (Millie) : ... *100. Seviyeye geldiğinde görüşelim.*

Guy bu aşamadan sonra Millie'ye ulaşmak için 100. Seviyeye gelebileceği tüm eylemleri gerçekleştirmektedir. Peki Guy bu eylemleri kendi özgür iradesi ile mi gerçekleştirmektedir? Aslında burada Guy'ın gerçekleştirdiği eylemlerin arkasında Millie'ye ulaşma arzusu yatmaktadır.

Her yapay zekâ ancak onu oluşturan, onun kodlarını yazan kişiden esinlenmiştir. Örneğin oyunda orta, kremalı 2 şekerli kahve istemesi, sakızlı dondurmaya ve salıncakta sallanmayı sevmesi aslında oyunu yazan kişinin Millie'den esinlenmesinden kaynaklanmaktadır. Gerçek hayattaki Keys, Millie'ye olan aşkını oyunda bu şekilde ifade etmektedir. Yani Guy, onun duygularının bir yansımasıdır.

SONUÇ

Spinoza'da özgür irade, nasıl eyleyeceğini tümüyle kendi seçmek anlamında kullanılır ve Spinoza'da Tanrı/Doğa'da bile özgür iradenin varlığından söz edilemez. Ona göre tüm şeyler zorunlu olarak kendi nedenlerine bağlıdır. Dolayısıyla evrende bir rastgelelik bulunmamaktadır, her şey Tanrısal doğanın zorunluluğu ile belirli bir şekilde var olmaya ve bir eyleme belirlenmiştir (2011: 60). Görüldüğü gibi aslında Guy karakterinin eylemlerinde bir özgür iradeden söz edilemez. Çünkü Spinoza'da neden-sonuç bağlantısı dışında insanın özgür iradesine ilişkin bir umut yoktur. Filmde Millie ile Guy'ın aynı kahveyi ve dondurmaya sevmeleri, salıncaktan sallanmaktan zevk almaları düşünüldüğünde Guy'ın özgür iradeye sahip olmasından değil onu kodlayan kişiden kaynaklandığı düşünülmektedir. Gültekin ve Çelebi'nin (2021: 40) Spinoza ontolojisi bağlamında yapay zekâ üzerine bir değerlendirme yaptıkları çalışmalarında belirttikleri gibi Tanrısal yasandan kaynaklı olarak insan kendisine verilen belirlenimin dışına çıkamadığı gibi yapay zekâ da kendisine verilen algoritmanın dışına çıkamamaktadır. Dolayısıyla yazılım ve donanımın kendisine verdiği komutların dışına çıkamaması onun zorunluluk ile eylediğini göstermektedir.

Kaynaklar

Balaguer, M. (2014) *Free Will*, MIT Press: Massachusetts.

Balanuye, Ç. (2012) *Spinoza: Bir Hakikât İfadesi*, Say Yayınları: İstanbul.

Balanuye, Ç. (2016) *Spinoza'nın Sevinci Nereden Geliyor?*. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Çevik, M. (2017) Will It Be Possible for Artificial Intelligence Robots to Acquire Free Will and Believe in God?. *Beytülhikme Philosophy Circle*, 7(2), 75-87.

- Doğan, M. (2021). Yapay Zekâ ve Özgür İrade: Yapay Özgür İradenin İmkânı, TRT Akademi, 6 (13), 788-811. DOI: 10.37679/trta.969912
- Doyle, B. (2016) *Free Will: The Scandal in Philosophy*, The Donohue Group: Cambridge.
- Gültekin, A. & Çelebi, E. (2021). Spinoza Ontolojisi Bağlamında Yapay Zekâ ve Bir Duygu Varlığı Olan İnsan Üzerine Bir Değerlendirme, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2), 27-42.
- Harris, S. (2012) *Free Will*, Free Press: New York.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mawson, T. (2011). *Free Will: A Guide for the Perplexed*. Continuum: London.
- Krausova, A., & Hazan, H. (2013). Creating free will in artificial intelligence. *Beyond AI: Artificial Golem Intelligence*, 96.
- McCarty, J., (2007) "What is Artificial Intelligence?", <http://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai.pdf>
- McCarthy, J., Minsky, M. L., Rochester, N., ve Shannon, C. E. (1955) A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence.
- Müller, V. C. (2012) "Introduction: Philosophy and Theory of Artificial Intelligence", *Mind & Machines*, 22, 67-69.
- Platon, (1999) *Devlet*, İş Bankası Yayınları: İstanbul.
- Say, C. (2018) *50 Soruda Yapay Zekâ*, İstanbul: 7 Renk Basım.
- Simon, H. A., Newell, A., (1958) "Heuristic Problem Solving: The Next Advance in Operations Research", *Operation Research*, 6(1), 1-10.
- Spinoza, B. (2011) *Etika*, Dost Yayınevi: İstanbul.
- Turing, A., (1950) "Computing Machinery and Intelligence," *Mind*, 59(236), 433-460.
- Zambak, A. (2018) "Free Will and Artificial Intelligence". *MetaZihin: Yapay Zekâ ve Zihin Felsefesi Dergisi* (2): 167-181.